

Ietje Pauw, Ben Bouwhuis, Wenckje Jongstra,
Michelle Gemmink en Marieke Pillen

TIEN JAAR LECTORAAT REFLECTIE EN RETORICA OP KPZ

KPZ viert op 14 juni aanstaande dat het lectoraat Reflectie en Retorica tien jaar bestaat. Lees wat er bereikt is in die tien jaar.

EEN LECTOR, EEN KENNISKRING EN EEN KENNISCENTRUM

Een lectoraat heeft een lector en een aantal kenniskring-leden die met z'n allen onderzoek doen. Ietje Pauw is de lector, Ben Bouwhuis, Wenckje Jongstra, Michelle Gemmink en Marieke Pillen zijn kenniskringleden.

Ietje verwonderde zich al in 2003 over de kwaliteit van de dagreflecties van studenten en vroeg zich af of dat niet beter kon. Dat was de start van haar promotieonderzoek naar een andere manier van reflecteren met als startpunt het verhaal van de student over een gebeurtenis in de praktijk. Inmiddels is in het onderzoek het accent verschoven naar de ontwikkeling van de 'narratieve professionele identiteit' van de leraar. De kenniskringleden zijn allemaal betrokken bij het lectoraatsonderzoek en hebben daarnaast ook allemaal een eigen onderzoeksfocus die past bij het lectoraat. Ben Bouwhuis doet onderzoek naar het schrijven van verhalen en gedichten op de basisschool,

Wenckje Jongstra doet onderzoek naar de leesattitude van studenten, Michelle Gemmink vraagt zich in haar promotieonderzoek af of het pedagogisch handelen van de leraar onder druk staat en Marieke Pillen, nog niet zo lang werkzaam op KPZ, vraagt zich af hoe het zit met identiteitsspanningen bij beginnende leraren. Sinds 2012 maakt het lectoraat deel uit van het Kenniscentrum van KPZ. Ietje Pauw is als lector verantwoordelijk voor het Kenniscentrum.

WAT MERKT EEN STUDENT VAN HET LECTORAAT?

Studenten krijgen colleges reflectie en onderzoek op KPZ. Voor de colleges reflectie wordt gebruik gemaakt van het boek *Ev'n Prakkezer'n. Handleiding voor narratieve reflectie*. Sinds vorig studiejaar worden de lessen reflectie door de slb'ers (studieloopbaanbegeleiders) gegeven. Zo kunnen zij de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de student veel beter begeleiden. In juni 2017 wordt het nieuwe studieboek gepresenteerd: *Een leraar als geen ander. Ontwikkeling van professionele identiteit van leraren door verhalen*.

Studenten krijgen vanaf het eerste jaar les in het doen van onderzoek. In het vierde jaar schrijven ze allemaal een thesis. Het is bijna niet meer voor te stellen, maar vijf jaar geleden schreven studenten nog helemaal geen thesis. Alleen studenten op een academische opleidingsschool schreven een verslag naar een onderzoeksvraag. Dat zag er wel heel anders uit dan de huidige thesis. Studenten lezen nu veel meer vakliteratuur en wetenschappelijke literatuur en doen in het vierde jaar onderzoek naar een eigen praktijkvraag of een schoolontwikkelingsvraag. Ze ontwerpen zelf een interventie, voeren die uit en onderzoeken op een systematische manier of die interventie ook werkt en een oplossing is voor het probleem.

De ambitie van het lectoraat Reflectie en Retorica is om een sterke leescultuur voor zowel pabo als basisonderwijs te creëren in geïntegreerde curricula met daarin veel ruimte voor kritische geletterdheid. Wenckje Jongstra leidt dit project. Docenten uit verschillende vakgebieden van KPZ zijn hierbij betrokken. Lezen in de 21e eeuw betekent zowel online als offline, traditioneel en multimediaal, kritisch geletterd zijn, waarin het doorgronden van zowel teksten, beelden en gesproken taal aan de orde zijn (Stichting Lezen, 2016). De leden van het lectoraat zijn van mening dat een rijke, multimediale geletterde omgeving een ondergewaardeerde schat is in het onderwijs, waarin bijvoorbeeld jeugdliteratuur niet slechts ingezet kan worden bij taalontwikkeling, maar wellicht nog eerder bij levensbeschouwing, kunst, cultuur, (kritisch) burgerschap, wereldoriëntatie, sociaal-emotionele

ontwikkeling, etc. Docenten uit verschillende vakgebieden van KPZ zijn hierbij betrokken en zijn voornemens te bekijken hoe jeugdliteratuur meer geïntegreerd kan worden in de opleiding van de leraar. Het omvangrijke project is opgedeeld in een aantal deelprojecten, waarop drie universitaire masterstudenten van universiteit Twente zijn afgestudeerd.

WAT MERKEN DOCENTEN VAN HET LECTORAAT?

Alle docenten op KPZ begeleiden studenten in de praktijk. Dus alle docenten lezen de narratieve reflectieverslagen van studenten en lezen in deze verslagen hoe de studenten zich ontwikkelen tot een goede leraar. Meer dan de helft van de docenten is betrokken bij het begeleiden van de theses en het beoordelen van de thesis als tweede beoordelaar. In elk docententeam is ook iemand verantwoordelijk voor onderzoek. Regelmatig wordt er op vergaderingen verslag gedaan van de onderzoeken van het Kenniscentrum.

In januari 2018 komt er een tweede lectoraat. Jan Heijmans, voorzitter College van Bestuur, en de lector wilden heel

Leden van het lectoraat: Ben Bouwhuis, Michelle Gemmink, Ietje Pauw, Marieke Pillen en Wenckje Jongstra

graag dat een tweede lectoraat aangedragen zou worden door de teams van KPZ. Tot onze grote verrassing kwamen er vanuit de docenten vijf voorstellen binnen voor een nieuw lectoraat. Dat zegt ook iets over het belang dat docenten hechten aan een lectoraat waarbij zij direct betrokken zijn.

WAT MERKEN SCHOLEN VAN HET SCHRIJFPROJECT VAN HET LECTORAAT?

In 2008 is het schrijfproject 'Vertellen, verzinnen en schrijven van verhalen' op twee basisscholen in groep 5 van start gegaan. Een aantal leerlingen van beide groepen is drie jaar lang gevolgd in hun narratieve ontwikkeling. Deze ontwikkeling is gedurende het traject in verschillende artikelen beschreven. Ook uit dit onderzoek blijkt dat schrijven een complex proces is. Het weergeven van een gebeurtenis, van personen, tijd en ruimte en het structureren van deze gegevens vergt al zoveel van de schrijver dat aandacht voor beschrijvingen, verdieping van karakters, het variëren van taalgebruik voor een aantal leerlingen een stap te ver is. Specifieke aandacht voor deze aspecten en het nog meer toepassen van een schrijfdidactiek die zowel product- als procesgericht is, zal uiteindelijk zijn vruchten gaan afwerpen. De oogst van dit project bestond echter niet alleen uit data op het gebied van structuur, inhoud, taalgebruik en genrekenmerken.

Voor de leraren die betrokken waren bij dit project was de veranderende attitude van de leerlingen net zo belangrijk. Vol bewondering spraken zij over verlegen leerlingen, die uiteindelijk voor de gehele klas hun verhaal vertelden of voorlezen. De houding ten opzichte van schrijven veranderde ook bij de kinderen. Ze waren trots op hun schrijfproduct, maar stelden zich ook open voor de feedback die medeleerlingen gaven. En daar draait het bij schrijfonderwijs eveneens om: betrokkenheid, plezier, een drang om je tekst te verbeteren. De opbrengst van het schrijfproject sluit aan bij de vele onderzoeken die de laatste jaren zijn verschenen op het gebied van stellen. Veel van deze onderzoeken hebben betrekking op zakelijke teksten. Vandaar dat het lectoraat bewust gekozen heeft om een vervolgtraject vorm te geven op het gebied van creatief schrijven. De bedoeling van dit traject is: het ontwikkelen van een didactisch kader, het uitproberen van dit kader in de basisschool en het beschrijven van deze inzichten in een uit te geven boek ter gelegenheid van tien jaar lectoraat. Net als bij het verhalenproject is ook nu de narratio hier het uitgangspunt. Zodra verhalen verteld of voorgelezen worden en lezers of luisteraars hierover met elkaar in gesprek gaan, dan wordt de wereld van het verhaal op allerlei manieren verkend. In verschillende groepen (van kleuters tot groep 8) is deze benadering uitgeprobeerd.

En telkens is het weer verrassend hoe betrokken de leerlingen meegaan in de verkenning van de wereld van het verhaal of gedicht om vervolgens zelf vol enthousiasme aan de slag te gaan met hun eigen tekst. In juni komt het boek *Kom met gedichten en verhalen* uit waarin de achtergronden van dit didactische kader nader worden toegelicht, de praktijkervaringen van deze benadering worden beschreven en er een aantal suggesties voor de praktijk worden gegeven.

WAT MERKEN SCHOLEN IN DE REGIO VAN HET LECTORAAT?

Alle leraren die mentor zijn van een student krijgen te maken met reflectieverslagen en onderzoeksverslagen. Op academische opleidingsscholen zijn leraren opgeleid tot onderzoekscoördinatoren. Zij kunnen niet alleen de vierdejaarsstudent begeleiden bij het doen van onderzoek, maar betrekken ook het team bij de schoolontwikkelingsvraag en hebben zelf ook geleerd om onderzoek te doen.

Op KPZ worden ook masters aangeboden. Alle leden van het lectoraat zijn betrokken bij de masters. Veel oudstudenten zien we terug in de schoolbanken bij de masters. In elk nummer van *Veerkracht* schrijven de leden van het lectoraat over hun lectoraatsonderzoeken, schrijven studenten over hun onderzoek in de bachelor, het post-hbo of de master en ook schrijven onderzoekscoördinatoren over hun onderzoek. Wie had tien jaar geleden gedacht dat *Veerkracht* zo'n mooi podium voor onderzoek zou worden?

In 2016 heeft het lectoraat het initiatief genomen tot kenniskringen werkveld. Wenckje Jongstra is betrokken bij de Kenniskring Werkveld Lezen waarin docenten, leraren en een externe onderzoeker plaatsnemen. Blijkens alle initiatieven is er een grote behoefte, zowel in het werkveld als in de lerarenopleiding, om in een geïntegreerd curriculum bij te dragen aan de ontwikkeling van kritische geletterdheid van zowel leerlingen, studenten als leraren en opleidingsdocenten.

WORDEN KINDEREN OP DE BASISCHOLEN IN ONZE REGIO ER OOK BETER VAN?

Dat hopen we natuurlijk van wel, want bij alles wat we doen hopen we dat de kinderen leraren treffen die op KPZ geleerd hebben meer na te denken over hun eigen handelen in de klas, hun eigen leren en de ontwikkeling van hun narratieve professionele identiteit. En uiteraard ook over het leren van hun leerlingen en hoe ze hun leerlingen beter kunnen helpen met de lesstof.

WAT MERKEN ANDERE PABO'S VAN HET LECTORAAT?
Vanaf het begin is er grote belangstelling geweest voor de reflectiedidactiek van het lectoraat. Op congressen en op andere pabo's is de aanpak van de narratieve reflectiedidactiek toegelicht. Veel pabo's voegen elementen uit die narratieve reflectiedidactiek toe in hun eigen opleidingspraktijk. Het boek *Ev'n Prakkezer'n* is echter niet verkrijgbaar in de boekhandel (is in eigen beheer uitgegeven door KPZ) en wordt daarom veel gekopieerd door lerarenopleiders. Met de uitgave van het nieuwe boek *Een leraar als geen ander* bij uitgeverij Garant komt het boek beschikbaar voor een brede doelgroep en kan het gebruikt worden op andere opleidingen. Zelfs Vlaamse lerarenopleidingen hebben hiervoor al belangstelling getoond.

WAT MERKT HET MINISTERIE VAN OCW ERVAN?

Ook het ministerie weet van het bestaan van het lectoraat. In 2015 heeft KPZ een aanvraag ingediend voor een bijzonder kenmerk 'De ontwikkeling van de Narratieve Professionele Identiteit' bij de NVAO, dat is de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie. Deze organisatie, die in opdracht van OCW opleidingen moet accrediteren, heeft het bijzonder kenmerk verleend. KPZ is de enige opleiding met dit specifieke bijzonder kenmerk. Het verhaal van de student is belangrijk op KPZ. Niet alleen in de lessen narratieve reflectie, maar ook in de ZEE-lijn (Zingeving, Ethiek en Esthetiek) en de begeleidingslijn. Het lectoraat heeft een groot aandeel gehad in deze aanvraag.

WAT MERKEN ZE IN HET BUITENLAND VAN HET LECTORAAT?

Best veel. Een lector doet onderzoek met zijn kenniskring met als doel om nieuwe kennis te ontwikkelen. Deze kennis wordt ook in het buitenland gepresenteerd op congressen en wordt beschreven in Engelstalige publicaties. Met name het onderzoek naar de narratieve reflectiedidactiek, het onderzoek naar het schrijfproject op de basisschool en het onderzoek naar de leesattitude van studenten is in het buitenland onder de aandacht gebracht. Michelle Gemmink zal dit jaar in Finland haar eerste onderzoek naar pedagogisch handelen presenteren.

WAT IS ONZE AMBITIE?

Op 14 juni viert KPZ het tienjarig bestaan van het lectoraat onder het motto 'Het verhaal gaat door!' Iedereen is van harte uitgenodigd om dit samen met ons te vieren. Tijdens het symposium vertellen we onder andere onze ambities voor de toekomst en 'hoe het verhaal doorgaat'. Voor de aanmelding en voor meer informatie verwijzen we naar www.kpz.nl.

